

A MEZŐGAZDASÁGI SZEKTOR ÜZLETI TELJESÍTMÉNYE ÉS VERSENYKÉPESSÉGE

AGRICULTURAL SECTOR PERFORMANCE AND BUSINESS COMPETITIVENESS

Sápiné Duduk Ildikó

Ihrig Károly Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Kulcsszavak:

versenyképesség
üzleti teljesítmény
pénzügyi mutató
mezőgazdasági vállalatok
globalizáció

Keywords:

competitiveness
business performance
financial indicator
agricultural companies
globalization

Cikktörténet:

Beérkezett 2015. október 10.
Átdolgozva 2015. október 31.
Elfogadva 2015. november 5.

Összefoglalás

A globalizációs folyamatok térhódításának, az Európai Unióhoz való csatlakozásnak köszönhetően a gazdasági életben a vállalatoknak erős versennyel kell szembenéznük. A felerősödött versenyhelyzetben meg kell találniuk a legmegfelelőbb válaszokat a környezeti változásokra ahhoz, hogy versenyképességüket megőrizhessék, növelhessék. Ez minden nemzetgazdasági ágazatra igaz, így a mezőgazdasági ágazatra is. A mezőgazdasági vállalatok üzleti teljesítményét és ennek kapcsán versenyképességét azonban különösen érzékenyen befolyásolja az időjárás, az EU gazdaságpolitikája, a vállalatok méretnagysága, a technológiai színvonala. A tanulmány bemutatja a Magyarországon működő vállalkozások szerkezetét, és a mezőgazdasági ágazatban működő vállalatok szerepét és súlyát, az üzleti teljesítményük és versenyképességük sajátos jellemzőit. A mezőgazdasági szektor teljesítménye és aránya csökkent az ipari és szolgáltató szektor teljesítménye és aránya mellett, alap szektorként azonban kulcsszerepet játszik a magyar gazdaságban.

Abstract

The enterprises are facing with strong competition in the economic life due to the globalization and accession to the European Union. They have to find the most appropriate answers for the environmental changes in the intensified competition to preserve and increase their competitiveness. It applies to every industry, especially to the agricultural sector, because the agricultural enterprises' business performance and competitiveness is particularly affected by weather, the economic policy of the EU, the size of the enterprises and technological standard. The case study describes the structure of the companies operating in Hungary, and the role and importance of the characteristics of their business performance and competitive enterprises in the agricultural sector. Performance and the share of the agricultural sector reduces the share of the industrial and services sectors in addition, however, as fund sector plays a key role in the Hungarian economy.

1. Bevezetés

A mezőgazdasági ágazat alapágazat, számos olyan kibocsátással rendelkezik, amely más ágazatok tevékenységéhez nélkülözhetetlen, ezért a mezőgazdasági szektor üzleti teljesítménye és versenyképessége nemzetgazdasági fontosságú. Komparatív előnye a jó termőföld és a magas napsütéses órák száma, de tökeigényes ágazat, természeti változékonyságnak, idényszerűségnek, sajátos munkaerő felhasználásnak van kitéve. A tanulmány fő kérdése, hogy a globalizáció okozta folyamatosan változó környezetben hogyan alakult a mezőgazdasági vállalatok üzleti teljesítménye és versenyképessége Magyarországon az EU csatlakozás óta eltelt időszakban. A vizsgálat fő célja bemutatni a magyar vállalkozási szerkezeten belül a mezőgazdasági szektorra vonatkozó főbb jellemzőket, majd pénzügyi mutatószámok segítségével vizsgálni a mezőgazdasági nagyvállalatok üzleti teljesítményét és versenyképességét. A verseny mindig jelen volt, de a globalizáció az, ami technológiai, logisztikai és egyéb innovációra ösztönöz. Minél mélyebb a specializáció egy iparágon belül és minél jobban bővül a kereskedelem, annál inkább fokozódik a verseny. Stigler (1971) a Piac és az állami szabályozás tanulmánykötetében jelent meg egy fejezet, amely a versennyel foglalkozik. A verseny fontos szerepet játszik a termelés megszervezésében, valamint az árak és a jövedelmek meghatározásában. A verseny az élet minden területén megtalálható, s többnyire azt jelenti, hogy legalább két egyén vagy csoport vetélkedik valamilyen meghatározott díjért. A verseny gazdasági jelentősége elsősorban abban áll, hogy olcsó és jó minőségű javak előállítására készíti a gazdasági élet szereplőit (Stigler, 1971). Amennyiben a elfogadjuk Stigler álláspontját, úgy a versenyképesség levezethető a vállalkozások pénzügyi beszámolóiból és stratégiai terveiből. Samuelson-Nordhaus (1988) szerint a közgazdaságtan egyik legfontosabb alapfeltevése, hogy az erőforrások szűkösen állnak rendelkezésre és többféleképpen felhasználhatóak. A jelenbeni és a jövőbeni fogyasztás növelésének alapja az erőforrások minél hatékonyabb kihasználása, vagyis minél kisebb ráfordítással minél nagyobb eredmény elérése (Samuelson-Nordhaus, 1988). Hansen-Wernerfelt (1989) a versenyelőny származhat a vállalat erőforrásaiból, ezért a vállalati szintű versenyképesség mérhető az üzleti teljesítményen keresztül, a jövedelmezőségi, hatékonysági pénzügyi mutatókkal (Hansen-Weernerfelt, 1989). Az erőforrás, illetve kompetencia alapú megközelítés arra utal, hogy a vállalati versenyképesség alapja azok a specifikus erőforrások, amelyek utánozhatatlanok, értéket képviselnek és eredményes felhasználásuk versenyképességet növelő tényező, amely a vállalkozások pénzügyi beszámolóik adatain keresztül, pénzügyi mutatószámok segítségével részben mérhető (Barney 1991; Grant 1991; Hamel-Prahalad 1994; Kale 2002). Chikán Attila (1995) úgy fogalmazott, hogy a vállalati versenyképesség megnyilvánulása a vállalat működőképessége és változéképessége. Ez azt jelenti, hogy képes az elérhető erőforrásokkal a lehető legnagyobb nyereséget előállítani és képes a környezeti és vállalaton belüli változásokra reagálni úgy, hogy a nyereségfolyam tartós működőképességet tesz lehetővé (Chikán, 1995). Némethné (2010) szerint a vállalkozások versenyképességét teljesítményeik határozzák meg, erőforrások minél jobb kihasználása, felhasználása. A versenyképesség változását jövedelmezőséget jellemző mutatószámok alakulásával lehet mérni, amelyhez a számvitel szolgáltat adatot. (Némethné, 2010). A vizsgálatok kiemelik annak fontosságát és jelentőségét, hogy a vállalatok erőforrásaival való hatékony gazdálkodás jó üzleti teljesítményt eredményez, amely hatással van a versenyképességre.

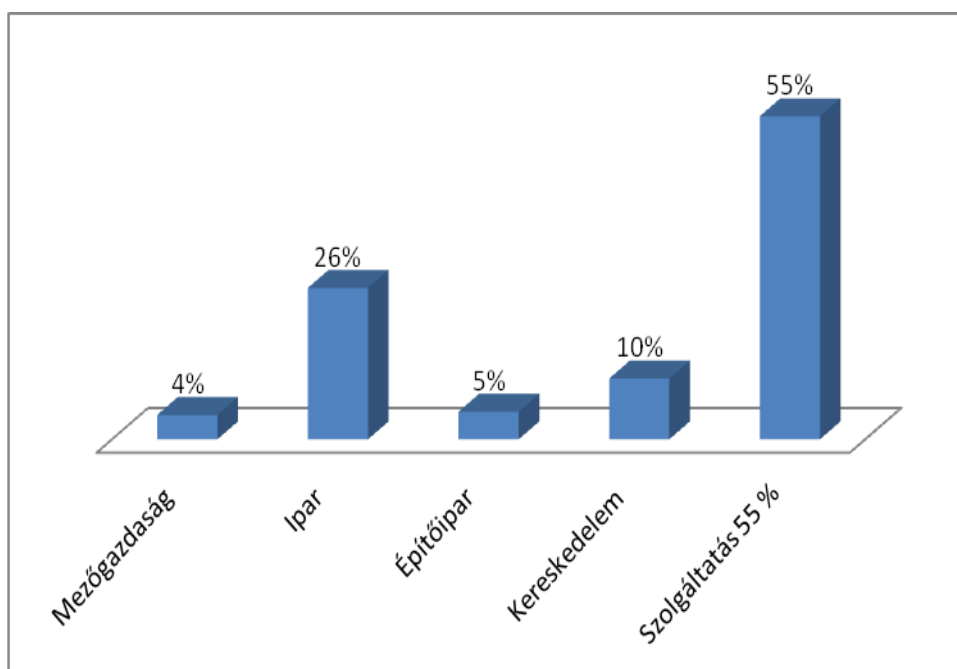
2. Anyag és módszer

Szekunder adatgyűjtés alapját a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium céginformációs és az elektronikus cégeljárásban közreműködő szolgálat által elérhető Magyarországon működő 50 mezőgazdasági nagyvállalat éves beszámolóinak adatai képezték. Tevékenységüket tekintve növénytermesztéssel, állattenyésztéssel, vegyes gazdálkodással, vetési célú magfeldolgozással, vadgazdálkodással foglalkozó mezőgazdasági nagyvállalatok. A vizsgálat során nemzetközi szinten is elfogadott pénzügyi mutatók segítségével kerültek az adatok elemzésre. A vizsgálati időszak nemzetgazdasági szinten 2003-2012 közötti időszakot, az EU-hoz való csatlakozást követő tíz évet öleli fel.

3. Eredmények

3.1. A mezőgazdasági szektor súlya és szerepe

A Magyarországon működő vállalkozások száma folyamatosan csökken 2003 óta. Ez a csökkenés részben a KSH keretein belüli módszertani változás eredménye, részint kevesebb új működő vállalkozás jött létre, mint amennyi megszűntette működését. Ez a tendencia tapasztalható a mezőgazdasági szektorban is, mert 2003 és 2012 között 2613-mal kevesebb a működő vállalkozások száma, ami részben magyarázható a statisztikai nyilvántartási módszer változásával, de főként azzal, hogy több vállalkozás szűnt meg, mint amennyi újként kezdte meg működését. A működő vállalkozások azok, amelyek előállítják a nemzetgazdaságban a Bruttó hazai terméket és Bruttó hozzáadott értéket. Ennek mértéke jellemzi adott ország gazdasági növekedését.

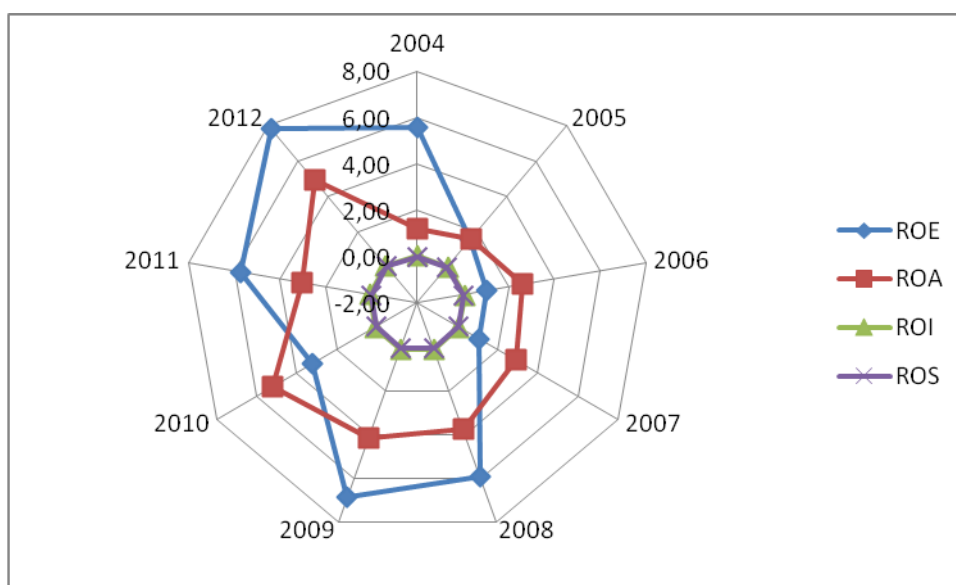
1. ábra: Bruttó hozzáadott érték megoszlásának aránya nemzetgazdasági áganként (2003-2012)

A Bruttó hozzáadott érték megoszlásának aránya nemzetgazdasági áganként az elmúlt 10 évben jelentősen nem változott, ha átlagos értéket vizsgálunk, akkor megállapítható, hogy a legjelentősebb a szolgáltatás, ipar, kereskedelem aránya, melyet az 1. számú ábra szemléltet. A Magyarországon működő vállalkozások 4 százaléka mezőgazdasági vállalkozás, és 4 százalékos a Bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulásuk. Az elmúlt években Magyarországon körülbelül 3,8 millió foglalkoztatott volt, ebből hozzávetőlegesen 192 ezer foglalkoztatott a mezőgazdaságban dolgozik, amely az összfoglalkoztatottság 5 százalékát jelenti.

A külföldi befektetések értéke 2008-tól napjainkig folyamatosan növekszik ebben az iparágban, azonban a beáramló tőke csak egy százaléka kerül a mezőgazdasági nemzetgazdasági ágazatba. Egy ágazat nemzetgazdasági szerepét és súlyát ezek a mutatók mérik, ezek alapján úgy tűnik, hogy alacsony a mezőgazdasági szektor szerepe és súlya. A mezőgazdasági ágazat nemzetgazdasági jelentősége azonban sokkal nagyobb, mint amit az arányszámok mutatnak. A mezőgazdasági ágazat biztosítja az emberi élet fenntartásához szükséges élelmiszer alapanyagokat, így egy alap ágazatnak tekinthető, amelyre számos gazdasági ágazat épül.

3.2. Mezőgazdasági vállalatok üzleti teljesítményének és versenyképességének sajátos jellemzői

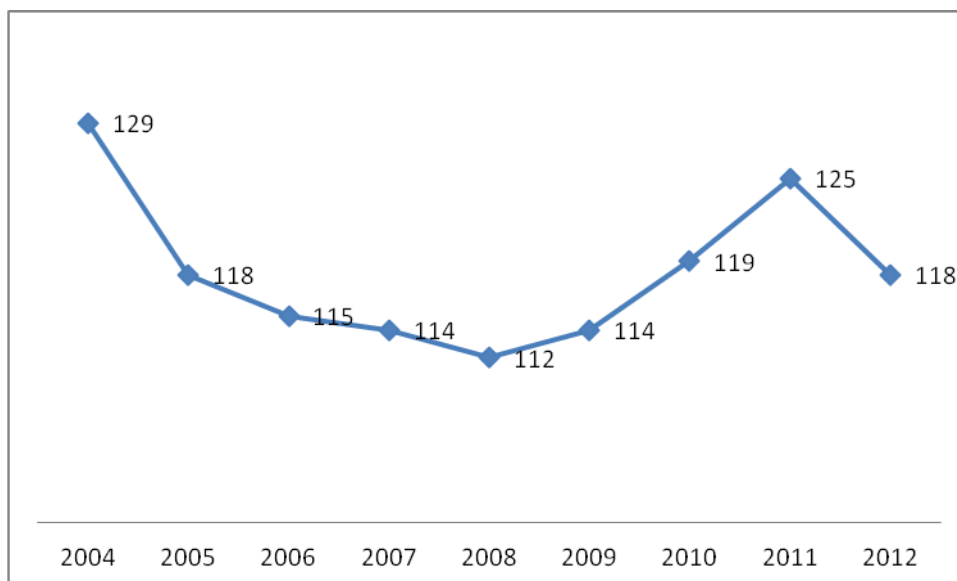
A vállalatok üzleti teljesítményükről minden évben pénzügyi beszámolót készítenek, és azokat nyilvánosságra hozzák. Ezekből az adatokból pénzügyi mutatószámok képezhetők, melyek segítségével vizsgálni lehet, hogy a rendelkezésre álló erőforrásokat milyen hatékonyan használják fel működésük során. A pénzügyi mutatószámok jól jellemzik a vállalkozások jövedelmezőségi-, fizetőképességi helyzetét, alkalmasak a kockázat mérésére és menedzselésére, mindezek pedig visszahatnak versenyképességükre (Tarnóczi-Fenyves, 2011). A nemzetközi gyakorlatban alkalmazott mutatókban egyfajta nagyság rend, fontossági sorrend is érvényesül a jövedelmezőségi mutatókon belül. Ha ez a nagyságrend, ez a sorrend nem mutatható ki a vállalkozásnál, akkor ott komoly gazdálkodási és versenyképességi problémák vannak (Brealey-Myers-Allen, 2007).

2. ábra: Mezőgazdasági vállalatok üzleti teljesítménye 2004-2012

A vizsgálatba bevont 50 mezőgazdasági nagyvállalat pénzügyi mutatóit a 2. számú ábra szemlélteti. A mutatók szerinti nagyságrend kimutatható, mely szerint a legmagasabb értéket a kék vonallal szemléltetett ROE mutató adta, igaz hogy a vizsgált 10 évből csak 5 év esetében. Ennek oka a mezőgazdasági szektorban lévő jövedelmek hullámozása. A ROA mutatót a piros vonal mutatja, amely teljes mértékben igazolja az állítás helyességét, hiszen megelőzi a ROI és ROS értékét. Elmondható, hogy a rendelkezésre álló erőforrásait a nagyvállalati méretben hatékonyan, versenyképesen használják fel.

Buday-Sántha (2002) megfogalmazása szerint lényeges szempont a gazdasági, társadalmi és ökológiai hatékonyság együttes érvényesülése (Buday-Sántha, 2002). Az Öko-hatékonyság úgy érhető el, ha olyan, versenyképesen árazott árukat vagy szolgáltatásokat nyújtanak, melyek kielégítik az emberi igényeket és az életminőséget javítják, egyre inkább csökkentve közben a környezeti hatásokat és a források felhasználásának intenzitását az életciklus alatt a Föld becsült teherbíró képességének megfelelő szintig. Öko-hatékonyság a termékek vagy szolgáltatások értéke és a környezeti terhelések aránya. Pénzügyi beszámolókból nyerhető információkkal a nettó árbevétel és ráfordítások aránya (Bulla-Guzli, 2010).

3. ábra: Mezőgazdasági vállalatok Öko-hatékonysága (2004-2012)

Következtetések

A mezőgazdaság szerepe és súlya a többi nemzetgazdasági ágazat viszonyában alacsonynak tűnik, hiszen 4 százalékos a működő vállalkozások aránya, 4 százalékban járul hozzá a Bruttó hazai termék és a Bruttó hozzáadott érték előállításához, a foglalkoztatásban betöltött szerepe is 5 százalék. A mezőgazdaság azonban termékeivel számos más nemzetgazdasági ágazatnak nyújt alapanyagokat, ezért nemzetgazdasági szempontból kiemelt fontosságú ágazat. A mezőgazdasági vállalatok nemcsak a globális versenynek vannak kitéve, tevékenységükre és üzleti teljesítményükre jelentős hatással vannak a természeti és biológiai tényezők. Ezek a hatások a mezőgazdasági vállalatok jövedelmezőségét jelentősen ingadozóvá teszi. A vizsgálatba bevont 50 mezőgazdasági vállalat erőforrásaival hatékonyan gazdálkodik, amely megteremti számukra a versenyképesség alapjait. A Tőkearányos adózott eredmény (ROE) tíz év tekintetében 5 alkalommal előzte meg az Eszköz arányos adózás előtti eredményt (ROA). Ez ingadozó osztalékfizetési képességet mutat. Az Eszköz arányos adózás előtti eredmény megelőzte az Eszköz arányos adózott eredményt (ROI), amely a befektetések megtérülésének mutatója és a befektetések hatékonyságát mutatja. Az Árbevétel arányos adózott eredmény (ROS) a vállalkozás működésének eredményességét méri. Megmutatja, hogy a vállalat árbevételének hány százalékát teszi ki a nyereség, ez adja a legalacsonyabb értéket. A nemzetközi szakirodalom szerinti nagyságrend kimutatható a mezőgazdasági nagyvállalatok esetében, amely megteremti számukra a versenyképesség alapját. Az eszközök hatékony működtetési mellett fontos szempont, hogy a vállalatok működésük során mennyire terhelik meg környezetüket. Ha ugyanazt az árbevételt, minél kevesebb ráfordítással éri el egy vállalat, annál nagyobb az ökohatékonysága. Tehát 100 % fölötti értéknek kell lennie az eredménynek, és minél magasabb a 100 százalék fölötti érték, annál nagyobb a vállalat ökohatékonysága. A vizsgálatba bevont nagyvállalatok Öko-hatékonysága kielégítő mértékű, mert meghaladja a 100 százalékot.

Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani Fenyves Veronikának kutatómunkám támogatásáért.

Irodalomjegyzék

1. Barney, J. B. (2001): *Resource-based theories of competitive advantage: A ten-year retrospective on the resource-based view*. Fisher college of Business, The Ohio State University, Columbus, OH 43210, U.S.A. Journal of management. 643-650. (Letöltés: 2014-12-20) <http://www2.homeworkmarket.com/sites/default/files/article.pdf>.
2. Brealey-Myers-Allen (2007): *Principles of Corporate Finance Hardcover*. ISBN-13: 978-0073405100 ISBN-10: 0073405108 Edition: 9th. 1330
3. Buday-Sántha, A. (2001): *Agrárpolitika- vidékpolitika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
4. Bulla, M.-Guzli, P. (2010): *A fenntartható fejlődés indikátorai*. (Letöltés: 2012-01-11) www.kep.taki.iif.hu/file/Bulla_fenntarthato_fejlodes_indikatorai.doc.
5. Chikan, A. (1995): *Consequences of Economic Transition on Manufacturing Strategies: the Case of Hungary*. International Journal of Technology Management Special issue. 95-104
6. Fenyves, V.- Tarnóczy, T. (2011): *Kockázatról kontrollereknek Budapest.*, A CONTROLLER: A gyakorló kontrollerek szakmai tájékoztatója (ISSN: 1787-3983) 7: (4), 4-7.
7. Grant, R. M. (1996): *Prospering in Dynamically-competitive Environments: Organizational Capability as Knowledge Integration*. Organization Science, vol. 7. no. 4. 375-387. (Letöltés ideje: 2014-12-20) <http://www.jstor.org/stable/2635098>
8. Hamel, G.-Prahalad, C.K. (1994): *Competing for future*. (Interactive, accessed 20-12-2014) <https://hbr.org/1994/07/competing-for-the-future/ar/1>
9. Hansen, S. G.- Wernerfelt, B. (1989): *Determinants of Firm Performance: The Relative Importance of Economic and Organizational Factors*. Management Journal, Vol. 10. no. 5. 399-411 (Letöltés ideje: 2014-11-15) <http://www.jstor.org/stable/2486469>
10. Kale, P.-Singh, H (2002): *Managing Strategic Alliances: What Do We Know Now, and Where Do We Go From Here?* 19 (Letöltés ideje: 2014-10-16) <http://aom.org/uploadedFiles/Publications/AMP/Aug09ManagingStrategicAlliancesbyKale.pdf>
11. Némethné Gál, A. (2010): *A kis- és középvállalkozások versenyképessége-egy lehetséges elemzési keretrendszer*. Budapest. Közgazdasági Szemle, LVII. évf., 2010. február 181-193. pp.
12. Samuelson-Nordhaus (1989): *Economics*. McGraw Hill, New Yourk, 837
13. Stigler, G. J. (1971/1989): *Az állami szabályozás elmélete*. Piac és állami szabályozás. Válogatott tanulmányok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

Szerző: Sápiné Duduk Ildikó Ihrig Károly Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Debrecen, PhD hallgató ildiko.duduk@gmail.com. +36/308571571